Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi
Turkish World Journal of Language and Literature
Sayı/Issue: 52 (Güz-Spring 2021) - Ankara, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi / Research Paper

AZERBAYCAN TÜRKÇESİ VE EDEBİYATININ DİJİTAL KAYNAKLARI

Vusala MUSALI*

Öz

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından ve Türk Cumhuriyetlerinin kendi bağımsızlıklarını ilan etmelerinden sonra Türkiye ve Azerbaycan arasında bilimsel ve kültürel ilişkilerde bir yükseliş dönemi yaşanmaya başlamıştır. Türkiye üniversitelerinde 1992 yılından itibaren kurulan Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları bölümleri bu süreçte müstesna roller üstlenmişlerdir. Günümüzde Türkiye'deki on dokuz üniversitede Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları bölümleri faaliyet göstermektedir. Bu bölümlerin birçoğunda hem Azerbaycan Türkçesi hem de Azerbaycan edebiyatı lisans, yüksek lisans ve doktora programlarında zorunlu ve seçmeli dersler olarak okutulmaktadır. Azerbaycan Türkçesi ve edebiyatının iyi bir şekilde öğretilebilmesi veya araştırılması, tez konularının belirlenmesi ve yazılmasında bu alanın kaynaklarına ihtiyaç duyulmaktadır. Buradaki en önemli zorluklar içerisinde ders kitaplarının olmaması, Azerbaycan'da yayınlanmış olan kaynaklardan habersiz kalınması veya bu kaynaklara ulaşma sıkıntısı, yeni çıkan yayınların takip edilememesi vs. gibi hususları örnek gösterebiliriz.

Makalede ilk önce Azerbaycan Türkçesi ve edebiyatının araştırılması ve öğretimi zamanı karşılaşılan problemler sıralanmış ve zorluklar belirlenmiştir. Daha sonra bu alanda çalışan araştırmacı ve öğrencilerin kaynaklara ulaşmada karşılaştıkları zorlukları çözmek için Azerbaycan Türkçesi ve edebiyatı ile ilgili bilgi ihtiyaçlarını karşılayacak dijital kü-

Geliş Tarihi/ Date Applied: 31.12.2020 **Kabul Tarihi/ Date Accepted:** 27.07.2021
Makalenin Künyesi: Musalı, V. (2021). "Azerbaycan Türkçesi ve Edebiyatının Dijital Kaynakları". *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, 52,* 267-290.
DOI: 10.24155/tdk.2021.184
* Prof. Dr., Kastamonu Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, vusalemusali@kastamonu.edu.tr. Kastamonu / Türkiye.
ORCID ID: 0000-0002-1104-272X

tüphaneler tanıtılmış, yeni çıkan kitaplara ulaşma şekilleri açıklanmış, sanal sözlük, ansiklopedi ve antolojiler, elektronik kitaplar, sesli kitaplara erişim sağlamak için başvurulacak web siteleri ve veri tabanları hakkında malumat bir araya getirilmiştir.

Anahtar sözcükler: Azerbaycan, dil, edebiyat, dijital, elektronik kaynaklar.

Digital Sources of Azerbaijani Turkish and Literature

Abstract

After the collapse of the Soviet Union and the proclamation of independence of the Turkic republics, a period of development began on the wave of scientific and cultural ties between Turkey and Azerbaijan. The Department of Contemporary Turkish Dialects and Literature, established in Turkish universities since 1992, played an exceptional role in this process. Today, 19 universities in Turkey have departments of contemporary Turkish dialects and literatures. In many of these departments, Azerbaijani Turkish and literature is taught as compulsory and as optional courses in undergraduate, graduate and doctoral programs. Sources in this area are necessary for teaching or researching the Azerbaijani Turkish and literature in good a shape, for defining and writing dissertation topics. The most important difficulties here are the lack of textbooks, unawareness of the sources published in Azerbaijan, or difficulties with access to these sources, the inability to follow new publications etc.

This article, first of all, lists the problems that arise in the study and teaching of the Azerbaijani Turkish and literature, and identifies the difficulties. Then, in order to solve the difficulties that researchers and students working in this field face when accessing resources, information is provided on electronic libraries that will satisfy the information needs for studying the Azerbaijani Turkish and literature. In addition, the article explains how to access recently published books, collected information on virtual dictionaries, encyclopedias and anthologies, e-books, websites, audiobooks and databases.

Keywords: Azerbaijan, language, literature, digital, electronic sources.

Giriş

Azerbaycan Türkçesi, Azerbaycan Cumhuriyeti'ndeki üniversitelerden sonra en çok Türkiye'deki üniversitelerde okutulmaktadır. Hatta milyonlarca Azerbaycan Türkünün yaşadığı Güney Azerbaycan'da bile resmî düzeyde Azerbaycan Türkçesi eğitimi verilmemektedir. Türkiye'deki üniversitelerin Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde öğretilen Çağdaş Türk Lehçeleri ve Çağdaş Türk Edebiyatları derslerinde de Azerbaycan Türkçe-

sine yaklaşık iki haftalık bir ders programı ayrılmaktadır. Bunun kısa bir süre olmasına rağmen 20. yüzyılın 30'lı yıllarından itibaren Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde hazırlanan bitirme tezlerinde, daha sonralar ise savunulan yüksek lisans ve doktora tezlerinde Azerbaycan Türkçesi ve edebiyatı ile ilgili konular ele alınmıştır.

1992 yılında YÖK Başkanlığının kararıyla Gazi ve Ankara Üniversitelerinde Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları (ÇTLE) Bölümü kurulmuştur. Sonraki yıllarda Afyon Kocatepe Üniversitesi, Ardahan Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi, Cumhuriyet Üniversitesi, Dicle Üniversitesi, Fırat Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Kastamonu Üniversitesi, Kırklareli Üniversitesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Nevşehir Üniversitesi, Niğde Üniversitesi, Pamukkale Üniversitesi, Uşak Üniversitesi, Bartın Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi, Ordu Üniversitesinde de ÇTLE bölümleri faaliyete başlamıştır. Kars Kafkas Üniversitesinde ise ayrıca Azerbaycan Türkçesi ve Edebiyatı eğitimi veren Lisans Programı 2005-2006 eğitim-öğretim yılında açılmıştır (YÖK Atlas).

Yukarıda isimlerini zikrettiğimiz üniversitelerin ÇTLE Bölümü müfredatına göre Güney-Batı Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı'nda Azerbaycan Türkçesi zorunlu dersler sırasında yer almıştır. Bu bölümlerde Azerbaycan Türkçesi, 1. dönemden itibaren okutulmaya başlamakta ve 4. dönemde bitmektedir. Bundan başka müfredatta seçmeli olarak Azerbaycan Halk Edebiyatı ve Modern Azerbaycan Edebiyatı dersleri de bulunmaktadır. Bazı üniversitelerde Azerbaycan Türkçesi Metin Aktarma - I, II, III; Azerbaycan Türkçesi Sözlü ve Yazılı Anlatım dersleri seçmeli olarak verilmektedir.

Türkiye'deki ÇTLE bölümlerinin birçoğu beş anabilim dalından oluşmaktadır. Güney-Batı (Oğuz) Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı'nda Azerbaycan, Türkmen, Gagavuz, Halaç ve Horasan Türklerinin dilleri, edebiyatları, tarihleri ve kültürleri öğretilmektedir. Söz konusu bölümlerin programları, her bir lehçe için ses bilgisi, şekil bilgisi, konuşma-çeviri, yazılı anlatım ile birlikte edebiyat tarihi, sözlü ve yazılı edebiyat, modern edebi durum, siyasi ve kültür tarihi gibi derslerle yoğun bir biçimde desteklenerek öğrencilerin alanlarına derinlemesine vakıf olmalarının sağlanmasına yöneliktir.

Örneğin, Güney-Batı (Oğuz) Türk Lehçeleri Anabilim Dalında okutulan Azerbaycan Türkçesi ve Edebiyatı dersleri Ankara Üniversitesi ÇTLE bölümü müfredatında aşağıda gösterildiği şeklide yer almıştır:

Azerbaycan Türkçesi I, Azerbaycan Türkçesi II, Azerbaycan Türkçesi III, Azerbaycan Türkçesi IV, Azerbaycan Türkçesi V, Azerbaycan Türkçesi VI, Çağdaş Azerbaycan Edebiyatı, Azerbaycan Diyalektolojisi ve Azer-

baycan Halk Edebiyatı zorunlu dersler arasındadır. Seçmeli derslerden Azerbaycan Hanlıkları, Güney-batı (Oğuz) Alan Araştırmalarının Kaynakları ve Azerbaycan Cumhuriyeti.

Hacı Bayram Veli Üniversitesi ÇTLE bölümünde sadece Azerbaycan Türkçesi I dersi zorunludur. Onun dışında bölümde okutulan Azerbaycan Türkçesi Ses Bilgisi, Azerbaycan Türkçesi Metin Aktarma I, II, III, IV, Azerbaycan Türkçesi Sözlü ve Yazılı Anlatım I, II, Çağdaş Azerbaycan Edebiyatı I, II, Azerbaycan Halk Edebiyatı I, II dersleri seçmelidir (Musalı, 2019: 272).

Bazı üniversitelerde anabilim dalları olmadığından Azerbaycan Türkçesi I, II, III, IV dersleri zorunlu dersler listesindedir. Azerbaycan Edebiyatı I ve II dersleri ise seçmelidir.

Bu bölümlerde sadece Azerbaycan Türkçesi ve edebiyatı öğretimi ile yetinilmemekte, Azerbaycan medeniyeti tarihsel derinlik ve karşılaştırmalı yöntem esas alınarak, siyasi ve kültür tarihi, ekonomik ve sosyal yapı, uluslararası ilişkiler bağlamında disiplinler arası bir bakış açısıyla öğretilmektedir.

Kaynaklara Ulaşma Sorunları ve Zorlukları

Türkiye'deki üniversitelerin Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin "Çağdaş Türk Lehçeleri" dersi ile ilgili ihtiyaçlarını karşılamak için Saadet Çağatay'ın *Türk Lehçeleri Örnekleri* (1972), *Türk Dünyası El Kitabı* (1976), Yavuz Akpınar ve Ferruh Ağca'nın *Çağdaş Türk Edebiyatları - I* (2018), Ahmet Buran ve Ercan Alkaya'nın *Çağdaş Türk Lehçeleri* (2001), *Türk Lehçeleri Grameri* (2007) gibi kitapları yayımlanmıştır. Fakat ÇTLE bölümlerinde zorunlu ders olarak okutulan Azerbaycan Türkçesi ve Edebiyatı ile ilgili müfredatı kapsayan ders kitabı bugüne kadar hazırlanmamıştır.

Azerbaycan Türkçesiyle ilgili sözlüklerden ilki Hayati Develi (1986), daha kapsamlı sözlüğün yazarı ise Seyfettin Altaylı (2018) ve Yaşar Akdoğan (1999) olmuşlar. TDK tarafından ise 2 ciltten oluşan *Azerbaycan Diyalektoloji Lügati* (2003), *Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü 1-3* (2018) yayımlanmıştır.

Türkiye'deki üniversitelerin ÇTLE bölümlerinde lehçe öğretiminde karşılaşılan sorunlarla ilgili çok az sayıda makale kaleme alınmıştır (Şahan, 2012; Baytok, 2018; Musalı, 2019). Şahan, lehçelerin iyi bir şekilde öğretilebilmesi için eğitici kadroların dil öğretimini profesyonel düzeyde öğretecek bilgi ve donanımlarının bulunması ve her lehçe için dil öğretimine yönelik ders araç ve gereçlerinin dersin seviyesine ve amacına uygun olarak hazırlanması vs. gibi çözüm yollarını sunmuştur (2012: 61). Bay-

tok ise öğretim elemanlarının birçoğunun lehçe öğretimi konusunda yeterli bilgi ve donanıma sahip olmamasının lehçe öğretimindeki sıkıntıların başında geldiği düşüncesindedir (2018: 888). Şunu da belirtmemiz gerekiyor ki Türkiye'deki birçok üniversitede Türk lehçeleri dersleri söz konusu lehçelerin taşıyıcıları tarafından verilmektedir. Örneğin, Ankara Üniversitesi ÇTLE bölümünde eğitim-öğretim programının dil öğretimi kısmı, standart Türk lehçelerini ana dili olarak konuşan uzmanlar ile öğretilen lehçelerde uzmanlaşmış ve bu lehçeleri iyi bilen öğretim üyeleri tarafından okutulmaktadır.

Öğretim materyali eksikliği konusuna değinen Baytok, şu ana kadar Çağdaş Türk Lehçeleri bölümlerinde okutulmak üzere ders kitabı, CD, video vb. öğretim materyali hazırlanmadığını dile getiriyor (Baytok, 2018: 889). Türkiye'de Azerbaycan Türkçesi ve edebiyatı müfredatını kapsayacak ders kitapları yayınlanmamışsa da, Azerbaycan'da yabancılar için Azerbaycan Türkçesi ve edebiyatı kitapları hazırlanmıştır (Əlizadə, 1993: Həbibli, 2007: Mirzəyev, 2018: Rəhimova, 2016a: Rəhimova, 2016b). İsmini zikrettiğimiz bu kitaplar Azerbaycan Türkçesi derslerinde kullanılabilir ders kitaplarıdır. Ders araç gereçlerine ulaşmak ise dersi okutan öğretim üyesinin sorumluluğundadır.

Azerbaycan Türkçesi ve edebiyatını iyi bir şekilde öğrenebilmek için yukarıda sıralanan problemlerin giderilmesi ile beraber roman, hikâye ve şiirler orijinal dilinde, yani Azerbaycan Türkçesine okutulmalıdır. Maalesef öğrencilerin büyük çoğunluğu Azerbaycan edebiyatı örneklerini Türkiye'de yayımlanan antolojilerden okumakta, hikâye, roman vs. eserlerin sadece Türkiye Türkçesindeki çevirilerini takip etmektedirler.

Türkiye'deki çeşitli üniversitelerin ÇTLE bölümlerinde "Azerbaycan Türkçesi", "Azerbaycan Türkçesi Metin Aktarma" ve "Azerbaycan Edebiyatı Metin İnceleme" derslerini yürüten akademisyenlerin ve yüksek lisans ve doktora programında eğitim alan öğrencilerin bu derslerde karşılaştıkları sorunları aşağıdaki şekilde tasnif edebiliriz:

1. Dersin alan uzmanı tarafından okutulmaması;

2. Doğrudan bu derslere yönelik bir ders kitabının bulunmaması;

3. Türkiye'de yayımlanmış olan Azerbaycan Türkçesi ile ilgili kitapların tamamen dil bilgisi öğretimine yönelik hazırlanmış olması;

4. Azerbaycan'da yayımlanmış olan seçme metinlerden (hikâye, şiir vd.) oluşan Azerbaycan Türkçesi/edebiyatı kitaplarında, metinlerin kısaltılarak verilmiş olması ve metnin tamamının bulunamaması;

5. Azerbaycan edebiyatının çok önemli klasik eserlerinden oluşan ve yüzyıllara göre yapılmış "temel eserler" listesinin olmaması, bu nedenle de

okutmak istenen eserlerin belirlenmesinde güçlük yaşanması ve bunların içinden bir seçim yapılamaması;

6. Belirlenen roman, şiir vb. eserlerin temin edilememesi;

7. Azerbaycan edebiyatına ait güncel eserlerden haberdar olunamaması;

8. Azerbaycan'daki kültür, sanat ve edebiyat içerikli sitelerden haberdar olunmaması;

9. Azerbaycan Türkçesinin bir konuşma kılavuzunun yayımlanmamış olması;

10. Günümüzün teknolojik imkânlarını kullanarak Azerbaycanlı yazarlarla görüşme ve tanışma ortamlarının oluşturulmaması;

11. Azerbaycan edebiyatına ait eserlerin seslendirildiği bir sesli kitap imkânının bulunmaması, varsa da bunlardan haberdar olunamaması;

12. Azerbaycan'dan yayın yapan televizyon ve radyoların kültür, sanat ve edebiyat programlarının bilinmemesi.

Bütün yukarıda sıralanan sıkıntı ve zorluklar beraberinde yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin güncel, başarılı araştırma konusu seçimini de etkilemektedir. Makalemizde yukarıda sıraladığımız problemlere çözüm yolları üretmeye çalışacağız.

Bilgi teknolojilerinin gelişmesinden sonra kütüphanelerin bazıları yayımlanmış eserlerle beraber dijital kaynakları içeren karma kütüphanelere dönüşmektedir. Geleneksel kütüphanelerin sadece kütüphaneye gelen okuyuculara hizmet vermesi, çağdaş döneme ayak uydurmamak demektir. Zamanımızdaki teknolojik gelişmeler sonucu bilgi ağlarının etkin kullanımı sayesinde kütüphane hizmetlerinde de önemli değişiklikler gerçekleşmiştir. Artık yeni nesil kütüphaneler, fiziksel sınırlarının dışına çıkmayı ve değişik formatlarda, çok daha zengin koleksiyonları, bütünleşik bir ortamdan etkin ve hızlı bir biçimde zaman ve mekân sınırlaması olmaksızın okurlarına iletmeyi hedeflemektedir. Bütün bunlar yeni bir kütüphane anlayışının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bilimsel literatüre bu anlayışı açıklayan sanal, duvarsız, elektronik, çevrimiçi, yeni, karma, masaüstü kütüphane anlayışları vs. gibi birbirine benzer terimler dâhil olmuştur (Afzali, 2008: 267).

Günümüzde elektronik kaynakların büyük önem arz ettiği bilinmektedir. Fakat bilgi kirliliği sebebiyle bunların hangisinin güvenilir kaynaklar olduğuna ilişkin sorular ortaya çıkarmaktadır. Makalede bu alandaki soruları yanıtlamak, problemleri çözmek için Azerbaycan debiyatı ve Türkçesiyle ilgili dijital kaynakları aşağıdaki başlıklarla tasnif ederek araştırmacıların dikkatine sunmayı amaçladık: Kütüphaneler, devlet kurumlarının web siteleri, sözlükler, dergiler, gazeteler ve edebiyat siteleri.

Kütüphaneler

Azerbaycan'da faaliyet gösteren Millî Kütüphane, Cumhurbaşkanlığı Kütüphanesi, Çocuk Kütüphanesi okurların bilgiye olan ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla dijital çağa uyumlu hâle getirilmiştir. Bahsi geçen kütüphaneler kendilerine ait e-kütüphanelerini kurmuş ve çok sayıda basılı kitap ve dergilerin elektronik şekline ulaşım sağlamaktadırlar. Bu kütüphanelerin hazırladıkları veri tabanları da Azerbaycan Türkçesi ve Edebiyatı araştırmacılarının ihtiyaçlarına cevap everecek seviyede olup, 7 gün 24 saat boyunca bilgiye ulaşma yolunda hizmet vermektedirler.

1922 yılında kurulmuş olan Azerbaycan Millî Kütüphanesi, Azerbaycan edebiyatı ve Azerbaycan Türkçesi araştırmacıları ve öğrenciler için çok faydalı bilgi kaynağıdır. Kütüphanesinin verdiği elektronik hizmetler takdire şayandır. Şöyle ki, kütüphanenin "Yeni Edebiyat" bölümünden (http://anl.az/new/az/new-books/16-Yeni-kitablar) yeni kitap, dergi ve gazeteleri takip etmek mümkündür.

Azerbaycan Millî Kütüphanesi, okurlara Elektronik Kütüphane aracılığıyla (http://ek.anl.az/search/query?theme=e-kataloq) gereken herhangi bir kitabı çevrimiçi olarak okumak veya sipariş yoluyla tam metnini elde etmek imkânı tanımıştır. Azerbaycan tarihi, Azerbaycan yazar ve şairleri, takvimdeki önemli günler vs. ilgili zengin veri tabanları da aynı kütüphane aracılığıyla (http://anl.az/new/az/pages/60) okurlara sunulmaktadır.

2001 yılında Azerbaycan'da Kiril alfabesinden tamamen Latin alfabesine geçilmiş ve 2004 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın İ. Aliyev tarafından Azerbaycan edebiyatı ve kültürünün örneklerini günümüze taşımak ve gelecek nesillere aktarabilmesi amacıyla daha önce Azerbaycan Türkçesinde yayımlanmış olan eserlerin Latin alfabesinde yeniden neşri ihtiyacını göz önünde bulundurularak karar alınmıştır. Böylece Azerbaycan edebiyatının en önemli örnekleri, sözlükler, antolojiler Latin alfabesiyle yeniden yayınlanmıştır. Millî Kütüphanenin "Elektron Kitabxana" veri tabanından (http://anl.az/el/latin_qrafikasi/list.php) bu eserlere kolayca erişim sağlanmaktadır. Veri tabanında yeniden yayımlanan bu eserler aşağıdaki başlıklar altında tasnif edilerek açık erişime sunulmuştur:

Çağdaş Azerbaycan Edebiyatı
Dünya Çocuk Edebiyatı
Edebiyat Antolojisi
Klasik Azerbaycan Edebiyatı
Azerbaycan Halk Edebiyatı
Lügat ve Ansiklopediler
Azerbaycan Dili ve Tarihi

"Çağdaş Azerbaycan Edebiyatı" veri tabanında A. Yıldırım, A. Şaiq, S. Rüstem, S. Vurgun, İ Efendiyev, H. Abbaszade, C. Novruz, N. Hasanzade, N.Hazri, M. Süleymanlı vd. şair ve yazarların eserlerinin, "Edebiyat Antolojisi" veri tabanında "Azerbaycan Nesri Antolojisi" (5 cilt), "Azerbaycan Damaturjisi Antolojisi" (4 cilt), "Azerbaycan Klasik Edebiyatından Seçmeler" (3 cilt), "Azerbaycan Çocuk Edebiyatı Antolojisi" (3 cilt) vs. antolojilerin, "Azerbaycan Halk Edebiyatı" veri tabanında "Azerbaycan Masalları" (5 cilt), "Azerbaycan Destanları" (5 cilt), "Azerbaycan Bayatıları", "Azerbaycan Atasözleri", efsane, rivayet, bilmecelerin tam metnine erişme imkânı vardır. "Lügat ve Ansiklopediler" veri tabanından "Azerbaycan Dilinin İzahlı Sözlüğü", "Azerbaycan Dilinde İşlenen Arap ve Fars Sözleri Lügati", "Rusça-Azerbaycanca Lügat", "Azerbaycanca-Rusça lügat" ve çeşitli ansiklopediler yer almaktadır.

Azerbaycan Millî Kütüphanesinde yer alan "E-tezler" veri tabanında (http://www.millikitabxana.az/dissertations/letter/A) Azerbaycan'da savunulan tezler erişime açılmıştır.

Kütüphane sesli kitaplar açısından da zengindir (http://anl.az/audio-books.php). Millî Kütüphanenin "Musiki Kütüphanesi" veri tabanında Azerbaycan halk musikisi örneklerine ulaşabilmekteyiz (http://anl.az/el/musiqi_kitabxanasi/fonoteka/az_xalq_musiqisi.php).

Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığına bağlı olan "Prezident Kitabxanası" sitesinde (http://www.preslib.az/) çok sayıda kitabın tam metnine ulaşmak imkânı vardır. Kütüphane tarafından oluşturulan ve çeşitli öncelikli konuları kapsayan büyük ölçekli elektronik projeler (https://www.preslib.az/eprojects.html) kullanıcılar için zengin bir bilgi kaynağıdır. Buradaki "Hocalı" başlıklı veri tabanından (https://khojaly.preslib.az/) Hocalı Soykırımı ile ilgili kitap ve makalelerin tam metnine erişim sağlama imkânı sunulmuştur. Bunun dışında "20 Yanvar" (https://aggression.preslib.az/), "Müstəqil Azəbaycan" (https://republic.preslib.az/), "Ermeni Vandalizmi" (https://www.armenianvandalism.az/), "Ermeni cinayetleri" (https://genocide.preslib.az/), "Azerbaycan ve İslam Dünyası" (https://islamworld.preslib.az/) gibi veri tabanları alanla ilgili en önemli kaynakları okurlara sunmaktadır.

Kütüphanenin hazırladığı "Türk Halklarının Kitap Abideleri" adlı veri tabanı zenginliği ile dikkat çekmektedir (https://turklib.az/) ve ÇTLE bölümü öğrencileri için alternatifi olmayan dijital bir kaynaktır. Cumhurbaşkanlığı Kütüphanesi çalışanları, Türk halklarının kültürel mirasının bir parçası olan ve kütüphanede yer alan kitapları dijitalleştirmiş ve bu veri tabanında bir araya getirerek önemli kaynak oluşturmuşlardır. Bu projenin temel amacı, Türk halklarının kültürel mirasını tek bir portal üzerin-

den alan uzmanlarına sunmaktır. Bu veri tabanının "Kitaplar" bölümünde yazılı abideler (https://turklib.az/cat1.html), destanlar (https://turklib.az/cat2.html) ve monografik araştırmalara (https://turklib.az/cat3.html) kolay şekilde erişim sağlanmaktadır. "E-makaleler" bölümünde Türk dünyası edebiyatı ile ilgili Azerbaycan Türkçesinde yayımlanmış olan makalelerin tam metni bulunmaktadır. Veri tabanının "Bibliyografya" bölümü kendi içinde de bölümlere ayrılmış (Azerbaycan, Başkurt, Çuvaş, Hakas, Karaçay, Kazak, Kırgız, Kumuk, Nogay, Özbek, Tuva vs.) ve tüm Türk dünyası edebiyatı örneklerinin, söz konusu edebiyatla ilgili monografik araştırmaların vs. künyelerini ihtiva etmektedir (https://turklib.az/biblio.html). Ayrıca "Yeni Neşirler" başlığı ile yeni yayımlanan ve kütüphaneye dâhil olan kitaplar hakkında bilgi okurlara iletilmektedir (https://www.preslib.az/books.html).

Azerbaycan Çocuk Kütüphanesindeki bazı kitaplara http://clb.az/a_d2136.html linkinden erişim sağlanmaktadır. Sitede, sesli masal ve hikâyeler (http://clb.az/audio-nallar-hekaylr-eirlr_k22.html) yer almaktadır.

İran Millî Kütüphanesi klasik Azerbaycan edebiyatı kaynaklarına ulaşmak için kıymetli bir platformdur (http://dl.nlai.ir/ui/forms/index.aspx). İran Meclis Kütüphanesi de Azerbaycan Türkçesi ve edebiyatı açısından önem arz eden bazı elyazması kitapları okurlarının hizmetine açmıştır (http://dlib.ical.ir/faces/home.jspx).

Devlet Kurumlarının Web Siteleri

Azerbaycan'da faaliyet gösteren birçok yükseköğretim ve diğer devlet kurumlarının sitelerinin aracılığıyla hem Azerbaycan'la ilgili genel hem de akademik bilgilere ulaşmak mümkündür. Devlet kurumlarından kastımız Azerbaycan'da faaliyet gösteren bakanlıklar, üniversiteler, İlimler Akademisi, Yüksek Öğretim Kurulu, vakıflar vs.dir. Söz konusu kurumların siteleri Azerbaycan Türkçesi ve edebiyatı uzman ve araştırmacılarının bilgi ihtiyaçlarını giderecek dijital kaynaklarla zengindir.

Örneğin, Haydar Aliyev Vakfı tarafından hazırlanan "Azerbaycan" sitesi (https://azerbaijan.az/related-information/254) Azerbaycan tarihi, coğrafyası, medeniyeti, eğitimi, devlet remizleri, takvimdeki önemli gün ve tarihler ile ilgili kısa, öz bilgileri ihtiva etmektedir. Sitede, interaktif Azerbaycan haritası, zengin sesli kitap, Azerbaycan filmleri, Azerbaycan müziği, Azerbaycan çizgi filmleri arşivi yer almaktadır.

Azerbaycan bayrağı, arması, tarihi, edebiyatı, medeniyeti, etnografisi, folkloru, mutfağı, turizmi ve s. ilgili güncel bilgiler almak için (http://www.azerbaijans.com/index_tr.html) sitesinden de yararlanmak mümkündür.

Azerbaycan Kültür Bakanlığının http://mct.gov.az/az/ sitesinden Azer-

baycan tiyatrosu, sineması, mutfağı vs. ilgili bilgiler yer almaktadır. Bakanlık tarafından hazırlanmış olan "Cinema Online" adlı sitede (https://www.azcinemaonline.com/az/) çizgi filmleri, belgeseller, yerli ve yabancı filmleri izlemek imkânı sunuluyor. Bakanlığın 360 Tur sitesinden (http://azerbaijan360.az/what-to-see/museums/) Azerbaycan müzelerini ziyaret etmek mümkündür.

Azerbaycan Kültür Bakanlığına bağlı bulunan "Kütüphane Kolektörü" da bazı kaynaklara erişme açısından ehemmiyet arz etmektedir (http://bookcollector.az/haqqimizda/).

Azerbaycan Millî İlimler Akademisi (1945) (http://science.gov.az/) dâhilinde faaliyet gösteren Dilcilik, Edebiyat, Folklor ve Elyazmaları Enstitülerinde Azerbaycan Türkçesi, edebiyatı, folkloru ile ilgili akademik çalışmalar gerçekleştirmekte, yüksek lisans ve doktora eğitimi verilmektedir. Bu açıdan Türkiye'deki Azerbaycan Türkçesi ve edebiyatı eğitimi veren akademisyenlerin, araştırmacıların takip etmesi gereken kurumlardandır.

Azerbaycan Millî İlimler Akademisi Dilcilik Enstitüsünde "Azerbaycan Dilinin Tarihi", "Azerbaycan Dilinin Diyalektolojisi", "Çağdaş Azerbaycan Türkçesi", "Teorik Dilcilik", "Eski Dil ve Medeniyetler", "Terminoloji" vs. bölümler faaliyet göstermektedir. http://www.dilcilik.az/ sitesinde her bir bölümün akademik faaliyetini izlemek, genelde enstitüde yapılan çalışmaları takip etmek imkânı vardır. Örneğin, bu enstitüde yayımlanan kitaplar "Yeni Neşirler" başlığıyla http://www.dilcilik.az/yeni-neshrler.htm sitesinde sunulmaktadır. Sitede yer alan "İlmi Kütüphane" linkinde enstitü kütüphanesinde bulunan bazı kitapların tam metni ve enstitüde savunulmuş tezlerin listesi yer almaktadır. Bunun dışında sitede "Dilcilik Enstitüsünün Eserleri" adlı mecmuanın bazı sayıları bulunmaktadır.

Azerbaycan Millî İlimler Akademisi Edebiyat Enstitüsündeki mevcut bölümler, yayımlanan dergiler, savunulan tezler, köşe yazıları vs. hakkında bilgiyi http://literature.az sitesinden alabilmekteyiz. Enstitüde Azerbaycan edebiyatının bütün dönemlerini araştıran bölümler faaliyet göstermektedir: "Azerbaycan Halk Edebiyatı ve Edebî Abideler", "Kadim Devir Azerbaycan Edebiyatı", "Nizamişinaslık", "Orta Yüzyıl Azerbaycan Edebiyatı", "Füzulişinaslık Sektörü", "Erken Yeni Dönem Azerbaycan Edebiyatı", "20. Yüzyıl (Sovyet Dönemi) Azerbaycan Edebiyatı", "Azerbaycan Mühaceret Edebiyatı", "Türk Halkları Edebiyatı" vs.

Sitede, Edebiyat Enstitüsü tarafından yayımlanan "Edebiyat Mecmuası", "Edebî İlişkiler", "Poetika İzm", "Türk Halkları Edebiyatı" dergilerin bazı sayılarının tam metinlerine ulaşmak mümkündür. Bunun dışında e-kütüphane linkinde Edebiyat Enstitüsünde savunulan tezlerin geniş özetlerinin (Avtoreferat) elektron versiyonu, bazı kitapların tam metni bulunmak-

tadır. "Yeni Neşirler" linkinden ise yeni yayınlanan kitapları takip etmek imkânı vardır.

Azerbaycan Millî İlimler Akademisi Elyazmalar Enstitüsü 1950 senesinde kurulmuş olup, günümüzde de faaliyetini devam ettirmektedir. Enstitü yazma eserlerin metin çevirisi, tercümesi, araştırılması ve yayımını gerçekleştirmekle beraber yüksek lisans ve doktora eğitimi veren bir kurumdur. Enstitüde Azerbaycan Türkçesi, edebiyatı, tarihi vs. ile ilgili yazma ve taş baskısı kitaplar muhafaza edilmektedir. Enstitünün Türk Dilli Elyazmalar Bölümünde alanla ilgili çeşitli araştırmalar yürütülmüş ve yayımlanmıştır. Elyazmalar Enstitüsünün sitesi Türkiye'deki Yazma Eserler Kurumu Başkanlığının sitesi ile (http://yazmalar.gov.tr/) karşılaştırılamaz. Zira Elyazmalar Enstitüsü sitesinin (http://www.manuscript.az/) en büyük eksiği site üzerinden katalog taramasının yapılamamasıdır. Enstitünün "Elmi resurslar" başlıklı veri tabanından (http://www.manuscript.az/index.php?do=static&page=klassik) sadece bazı yayınların tam metnine erişme imkânı vardır. Elyazmalar Enstitüsü'nün yayımladığı "Əlyazmalar Yanmır", "Elmi Əsərlər" ve "Filologiya Məsələləri" dergilerinin bazı sayılarına da siteden erişim sağlanmaktadır.

1994 yılında "Folklor Sarayı" ismiyle faaliyete geçen Azerbaycan Millî Bilimler Akademisi Folklor Enstitüsü (2003) sitesi Azerbaycan Millî Bilimler Akademisi enstitüleri arasında en düzenli sitelerden biridir. Enstitüde "Klasik Folklor", "Türk Halkları Folkloru", "Dede Korkut", "Mitoloji", "Folklor ve Yazılı Edebiyat", "Folklorun Toplanması və Sistemleştirilmesi" , "Musiki folkloru", "Güney Azerbaycan Folkloru" , "Azsaylı Halkların Folkloru" vb. bölümler faaliyet göstermektedir. www.folklor.az sitesindeki "Araştırmalar" veri tabanında enstitüde faaliyet gösteren araştırmacıların makaleleri, "Dissertasiyalar" veri tabanında enstitüde savunulmuş doktora ve post doktora tezleri, "Avtoreferatlar" veri tabanında geniş tez özetleri bulunmaktadır. Folklor enstitüsü tarafından yayımlanan *Dede Korkut* dergisi (http://www.dede-qorqud.net/saylarimiz.htm) ve "Azerbaycan Şifahi Halk Edebiyatına Dair Tetkikler" dergisinin (http://www.tedqiqler.com/saylar.htm) tam metni okurlara ulaştırılmaktadır. Sitede "Azerbaycan Folklor Antolojisi" (http://www.folklor.az/azerb_folkloru_antologiyasi.htm), "Azerbaycan Folklor Külliyatı" (http://www.folklor.az/azerb_folklor_kulliyyati.htm), "Güney Azerbaycan Folkloru" (http://www.folklor.az/Guney-Azerbaycan-Folkloru-cildler.htm), "Karabağ Folkloru" (http://www.folklor.az/qarabaq-folkloru.htm) başlıklı kitaplar açık erişime sunulmuştur.

1923 yılında kurulan ve günümüzde Azerbaycan Millî İlimler Akademisine bağlı bulunan Merkezi İlmi Kütüphane (www.mek.az) kütüphane-

ciliğin modern şartlarına uyum sağlamaya çalışsa da, dijital hizmetleri yetersizdir. Bu kütüphanenin web sitesi aracılığıyla sadece çok sınırlı sayıda eserlere ulaşmak mümkündür. Bunun yanı sıra adı geçen kurumda bulunan kitapların kataloğuna bile söz konusu site aracılığıyla erişim sağlanamamaktadır.

1919 senesinde kurulmuş olan Bakü Devlet Üniversitesinin en eski fakültelerinden biri de Filoloji Fakültesidir. http://philology.bsu.edu.az/ sitesinden fakültedeki anabilim dalları (kafedralar) hakkında bilgi edinmek, verilen lisans ve yüksek lisans dersleri hakkında malumat almak mümkündür. Bakü Devlet Üniversitesinde yayımlanan alan dergilerinin bazı sayılarına (http://bsu.edu.az/az/content/elmi_jurnallar) erişim vardır. Bakü Devlet Üniversitesi İlmi Kütüphanesinin de dijital hizmetleri yetersizdir.

Bakü Devlet Üniversitesi dışında Sumgayıt Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesinde (https://sdu.edu.az/az/philology) Azerbaycan Türkçesi ve Azerbaycan Edebiyatı anabilim dalları faaliyet göstermektedir. Site bilimsel içerikten yoksun olup, sadece üniversitenin *Sumqayit Dövlət Universiteti Elmi Xəbərləri* dergisinin 2014-2017 yılında yayımlanmış sayılarının elektronik versiyonu yer almaktadır.

1921 yılında kurulmuş Azerbaycan Devlet Pedagoji (Eğitim) Üniversitesi Filoloji Fakültesi, Azerbaycan Türkçesi ve Edebiyatı alanında öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumudur. Fakülte sitesi müfredat ve akademik kadro hakkında bilgi dışında (http://adpu.edu.az/gen/html/azl/fakulte/Filologiya_fakultesi/index.htm) elektronik kaynak olarak kullanacağımız verileri ihtiva etmemektedir. Üniversitede "Azərbaycan Pedaqoji Universitetinin Xəbərləri" dergisi yayımlansa da internet üzerinden bu mecmuanın hiçbir sayısına ulaşmak imkânı sunulmamaktadır.

Nahçıvan Devlet Üniversitesinde de Azerbaycan Türkçesi ve edebiyatı eğitimi verilmektedir. Site bu alanda sadece üniversitenin sosyal bilimler dergisini (http://ndu.edu.az/az/content/411/) erişime açmıştır.

Özel üniversiteler içerisinde 1995 yılından günümüze kadar Hazar Üniversitesinde Azerbaycan Türkçesi ve Edebiyatı üzere lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimi verilmektedir. Bölüm sitesinden akademik kadronun faaliyetiyle ilgili bilgilere ulaşmamız mümkündür (www.khazar.org/az/menus/117/azerbaycan_dili_ve_edebiyyati).

1934 yılında tesis edilmiş olan Azerbaycan Yazarlar Birliğinin http://www.azyb.az/ ve https://www.ayb.az/ siteleri çağdaş Azerbaycan edebiyatı gündemini takip edebilmek için önemlidir. Sitede Yazarlar Birliğinin tarihi, üyeleri, faaliyetleri, tercümeler, makaleler, hikâyeler, çocuk edebiyatı ve Azerbaycan edebiyatı ile ilgilenen bilgi kullanıcılarının sorularının ya-

nıtlayacak diğer yazılar yer almaktadır. Azerbaycan Yazarlar Birliği tarafından yayımlanan ve Çağdaş Azerbaycan edebiyatı açısından önemli olan *Azerbaycan, Ulduz, Qobustan, Literaturnıy Azerbaycan* dergileri erişime açıktır. Dergilere aşağıdaki linkler üzerinden ulaşmak mümkündür:

Ulduz http://www.azyb.az/index.php/journal/index/2;

Azərbaycan http://www.azyb.az/index.php/journal/index/1;

Qobustan http://www.azyb.az/index.php/journal/index/3;

Literaturnıy Azerbayjan http://www.azyb.az/index.php/journal/index/4.

Yazarlar Birliğinin "Audio Kitap" veri tabanında (http://mediateka.musigi-dunya.az/audio_book.html) Azerbaycan şair ve yazarlarının eserleri sesli kitap şeklinde yer almaktadır. Azerbaycan şairlerinin şiirlerine yapılan bestelere "Fonoteka" adıyla http://mediateka.musigi-dunya.az/fonoteka.html linkinden ulaşma imkânı sağlanmıştır.

Azerbaycan Cumhuriyeti Tercüme Merkezi, Cumhurbaşkanlığı kararıyla 2014 yılından faaliyete başlamıştır. Kurum Azerbaycan edebiyatı örneklerini Azerbaycan Türkçesinden birçok yabancı dile tercüme ederek yayımlamaktadır. Yayımlanmış kitaplarla ilgili bilgiyi yayın kataloğundan almak imkânı vardır (http://aztc.gov.az/uploads/books/online/kataloq_pdf/index.html). Kurumun sitesi elektronik kaynaklar açısından çok zengindir. 2016 yılında yayımlanmış olan "Azerbaycan Edebiyatı Antolojisi" Azerbaycan edebiyatı için önemli kaynaklardan sayılabilir (http://aztc.gov.az/uploads/books/online/Antologiyapdf/index.html#p=1).

Kurum sitesindeki e-kütüphane linkinden Azerbaycan Türkçesi, edebiyatı, halk edebiyatı, sözlükler vs. kaynaklara ulaşmak imkânı tanımaktadır (http://achiqkitab.az/Books/BookList/103/Elektron%20kitablar/).

Karabağ sorunu ile ilgili roman, hikâye, monografi, dergi vd. türlerdeki eserlere Virtual Karabağ Kütüphanesinden https://library.virtualkarabakh.az/az/books-category/2 ulaşmak mümkündür. Site, Karabağ'daki Ermeni mezalimi ile ilgili film ve belgeselleri de izlemek imkânı sunmaktadır https://www.virtualkarabakh.az/az/tv/10/1/videoqalereya.html.

Azerbaycan'da savunulan doktora ve post doktora tez özetleri (2004 yılından sonra) veri tabanına Azerbaycan Ali Attestasiya Komisyonu'nun (Azerbaycan Yüksek Öğretim Kurulu'nun) sitesinden ulaşabilmekteyiz.

(http://www.aak.gov.az/avtoreferat?full_name=&degree=0&science=9&code=0&p_name=0&table_id_length=50)

Ketabnak platformu bazı Azerbaycan edebiyatı örneklerini elde etmek için önemli bir veri tabanıdır (https://ketabnak.com/). Ayrıca Farsça ya-

yımlanmış Azerbaycan edebiyatı örnekleri (http://www.ketabfarsi.org/) veri tabanında okurlara iletilmektedir.

Sözlükler

Günümüze kadar Azerbaycan'da ve Türkiye'de iki dilli, açıklamalı, diyalektoloji vs. Azerbaycan Türkçesi sözlükleri yayımlanmıştır. Bu sözlüklerin tam metnine isimlerini yukarıda zikrettiğimiz sitelerden ulaşmamız mümkündür. Bunun dışında uzmanlarına yardımcı olacak Azerbaycan Türkçesi ile ilgili sanal sözlükler de hazırlanmıştır. Sanal sözlüklere aşağıdaki linklerden ulaşmak imkânı sağlanmaktadır:

http://dilmanc.az/az/tercume

https://obastan.com/azerbaycan-dilinin-izahli-lugeti/a/

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_lehceler&view=lehceler

Dergiler

Azerbaycan'da filoloji alanında çok sayıda akademik dergi yayımlansa da, bu dergilerin büyük çoğunluğunun sitesi yoktur ve bunların dijital versiyonlarına erişemiyoruz. Azerbaycan Türkçesi ve edebiyatı ile ilgili yayımlanan dergilerin bir kısmını yukarıda kurumlardan bahsederken hatırlamış olduk. Konuyla ilgili diğer açık erişimli dergileri burada zikretmek istiyoruz.

Azerbaycan'da kısa süre önce "İnforma.az" adlı Azerbaycan dergi platformu oluşturulmaya başlamıştır. Bu dergi platformunda Azerbaycan Bilimler Akademisi, Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan dergilerin arşivi oluşturulmaktadır. Veri tabanı yeni olduğundan eksikleri çoktur (https://informa.az/).

Azerbaycan Eğitim Bakanlığının yayın organı olan *Azerbaycan Dili ve Edebiyatı Tedrisi* ve *Azerbaycan Mektebi* dergileri eski bir maziye sahiptir ve açık erişimli dergilerdir. Azerbaycan Türkçesi ve edebiyatı araştırmacıları hem bu dergilerde makalelerini yayımlayabilir hem de gereken bilgilere ulaşabilirler. 1954 yılından itibaren yayımlanmaya başlayan *Azerbaycan Dili ve Edebiyatı Tedrisi* dergisi bugün de yayın hayatına devam etmektedir (https://journal.edu.az/az/journal/teaching-azerbaijani-language-and-literature). *Azerbaycan Mektebi* dergisi ise eğitim biliminin çeşitli konularını ele almaktadır. Dergi arşivinden sayıların büyük bir kısmına erişim imkânı sunulmaktadır (https://journal.edu.az/az/journal/azerbaijan-journal-educational-studies/archive).

1989 yılında faaliyete geçen ve şiir, hikâye, roman çevirilerinin, tercümelerinin yayımlandığı *Xəzər* edebî dergisinin (http://xezerjurnali.az/az/articles) 2015-2020 yıllarındaki sayıları erişime açıktır.

Azerbaycan Millî Bilimler Akademisi Nizami Edebiyat Müzesi tara-

fından 2004 yılından itibaren kesintisiz yayımlanan *Risale* dergisi Azerbaycan edebiyatı ile ilgili araştırmaları yayımlamaktadır (http://risale.az/en/content/10).

Azerbaycan Millî Bilimler Akademisinin yayını olan *Türkologiya* dergisi (https://www.turkologiya.org/index.html) filoloji alanında bazı indekslerde taranan ve çağdaş dergicilik prensiplerine nispeten uyan bir dergidir.

Hazar Üniversitesinin yayınlarından olan *Hazar Beşeri ve Sosyal Bilimler Dergisi* (https://jhss-khazar.org/about-journal/) açık erişimli dergi olarak kullanıcılarla buluşmaktadır.

İran Beşerî Bilimler veri tabanından İran'da yayımlanış makalelere ulaşmak mümkündür (http://ensani.ir/fa).

Gazeteler ve Edebiyat Siteleri

Azerbaycan Türkçesi ve çağdaş Azerbaycan edebiyatı ile ilgili gündemi takip edebilmek için Azerbaycan'da yayımlanan gazeteler ve edebiyat siteler önem arz etmektedir. Bunlar arasında "Edebiyat gazetesi", "525-ci qəzet", "Aydın yol" ve "Kulis.az" vardır.

1934 yılından itibaren yayın hayatına başlayan Edebiyat gazetesi Azerbaycan Yazarlar Birliğinin yayın organıdır ve Çağdaş Azerbaycan edebiyatını takip edebilmek için en önemli kaynaklardan biridir. Gazete erişime açıktır: http://edebiyyatqazeti.az/.

"525-ci qəzet" edebî makale ve edebi örnekleri ihtiva etmesi açısından önemlidir: https://525.az/?name=category&nov=edebiyyat.

Aydın Yol sitesinde dünya edebiyatı, tercüme sanatı ve söyleşiler yer almaktadır: http://aydinyol.az/home/2/Ana-sehife.

Kulis.az sitesi (https://kulis.az/) Azerbaycanlı yazar ve şairlerin eserlerini ve edebiyatla ilgili güncel yazıları yansıtan zengin bir kaynaktır.

Azerbaycan ve dünya edebiyatındaki güncel haberleri APA Haber Acentesi sayfasından https://apa.az/az/edebiyyat izlemek imkânı vardır.

Sonuç

Makalemizde Azerbaycan Türkçesi ve edebiyatı eğitimindeki sorunlarını ve zorluklarını ele almaya ve bu sorunlardan biri olan kaynak sorununu çözmeye çalıştık. Bu sorunları ve çözüm yollarını aşağıdaki şekilde sıralaya biliriz.

Türkiye'deki üniversitelerde Azerbaycan Türkçesi ve edebiyatını tedris eden akademisyenlerin en büyük sıkıntısı, müfredatı ihtiva eden Azerbaycan Türkçesi ders kitaplarının yokluğu meselesidir. Türkiye'de söz konusu ders kitapları hazırlanana kadar Azerbaycan'da yabancı uyruklu öğrenciler

için yayımlanmış ders kitaplarının kullanılması bu alanda önemli boşluğu dolduracaktır.

Azerbaycan edebiyatının öğretiminde de aynı sıkıntı ile karşı karşıya kalıyoruz. Müfredatı kapsayan Azerbaycan edebiyatı ders kitabının bulunmaması hem öğretim üyelerini hem de öğrencileri etkilemektedir. Oysaki Azerbaycan Cumhurbaşkanı Sayın İ. Aliyev'in aldığı kararla Azerbaycan edebiyatı antolojisinin, Azerbaycan edebiyatı örneklerinin Latin alfabesinde yayımlanması ve Millî Kütüphanede açık erişime açılmasıyla bu sorun da çözüm bulmuştur. Buna ilaveten Azerbaycan'da Azerbaycan edebiyatı tarihinin yeni baskıları gerçekleştirilmiş ve dijital şekilde okurlara sunulmuştur.

Söz konusu bölümlerde eğitim alan öğrencilerin Azerbaycan edebiyatı ile ilgili yaptığı yanlışlardan biri Azerbaycan edebiyatı örneklerini Türkiye Türkçesinde mütalaa etmeleridir. Makalemizde hem klasik Azerbaycan edebiyatı hem de çağdaş Azerbaycan edebiyatı numunelerine kolay erişebilecekleri veri tabanları sıralanmıştır. Yakın lehçe eğitimindeki sorunların çözülmesinin en önemli faktörü hedef lehçede okuma yapmaktır.

Araştırmacı ve öğrencilerin alanla ilgili kaynaklara ulaşamama sebeplerinden biri bazı dijital kaynakların arama motorlarında tarama zamanı çıkmamasıdır. Yani herhangi bir belgeyi elde etmek için kütüphanenin sitesinde tarama yapmak gerekiyor. Diğer bir sıkıntı ise arama motorlarında doğru anahtar kelimelerle arama yapılmamasıdır. Şöyle ki Azerbaycan Türkçesindeki herhangi bir kitap için arama verilirken kitap adının veya anahtar kelimenin Azerbaycan Türkçesinde doğru yazıldığından emin olmak gerekiyor. Bunun dışında okurlar genellikle "ə, x, q" gibi harflere dikkat etmeden arama yapmaktadırlar.

Azerbaycan Türkçesi-Türkiye Türkçesi, Türkiye Türkçesi-Azerbaycan Türkçesi konuşma kılavuzlarının olmamasından şikâyetçi olan öğrencilerimize yine de Azerbaycan'da yayımlanmış ve onların ihtiyaçlarını giderecek şekilde hazırlanmış olan sözlüğü tavsiye ediyoruz.

Türkiye'deki üniversitelerde Azerbaycan Türkçesi ve edebiyatı derslerini okutan akademisyenlerin, lisans ve özellikle yüksek lisans ve doktora eğitimi alan ve söz konusu alanda araştırma yapan genç araştırmacıların ihtiyaçlarını karşılayacak ve kolay bir şekilde erişebilecekleri dijital kaynakları tasnif etmeğe çalıştık. Böylece, Azerbaycan Türkçesi ve edebiyatı öğrenen öğrencinin ders kitabı, sözlük, antoloji, ansiklopedi, tez, sesli kitap ihtiyaçlarını Azerbaycan'daki çeşitli kütüphanelerin aracılığıyla ödeyebileceğini belirledik. Bunun dışında hem sözlü hem yazılı edebiyat hem de çağdaş edebiyat örneklerini saniyeler içerisinde elde ede bilecekleri veri tabanlarının var olduğunu dikkatlerine sunmuş olduk. Çağdaş Azerbaycan

yazar ve şairlerin eserlerinin ve söyleşilerinin yayımlandığı popüler dergi, gazete ve edebiyat sitelerini de tanıtmaya çalıştık.

Azerbaycan Türkçesi ve edebiyatı ile ilgili dijital kaynakları değerlendirdiğimizde aşağıdaki tablo ortaya çıkmış oluyor:

Tablo 1: Azerbaycan Türkçesi ve edebiyatının dijital kaynakları

Kütüphane veya Kurum	**Belge Türü**	**Link**
Azerbaycan Millî Kütüphanesi	Yeni yayımlanan kitaplar	http://anl.az/new/az/new-books/16-Yeni-kitablar
	Elektron katalog ve kitapların tam metni	http://ek.anl.az/search/query?theme=e-kataloq
	Azerbaycan tarihi, medeniyeti, edebiyatı, yazarları vs. ilgili veri tabanları	http://anl.az/new/az/pages/60
	Azerbaycan edebiyatı örekleri, antolojiler, sözlükler vs.	http://anl.az/el/latin_qrafikasi/list.php
	Sesli kitaplar	http://anl.az/audio-books.php
	Azerbaycan müziği	http://anl.az/el/musiqi_kitabxanasi/ fonoteka/az_xalq_musiqisi.php
	E-tezler	http://www.millikitabxana.az/ dissertations
Prezident Kütüphanesi	Azerbaycan tarihi, medeniyeti vs. ilgili veri tabanları	https://www.preslib.az/eprojects.html
	Hocalı soykırımı 20 Yanvar Ermeni vandalizm'i Bağımsız Azerbaycan Ermeni cinayetleri Azerbaycan ve İslam dünyası	https://khojaly.preslib.az/ https://aggression.preslib.az https://www.armenianvandalism.az/ https://republic.preslib.az/ https://genocide.preslib.az/ https://islamworld.preslib.az/
	Türk halklarının kitap abideleri Türk halklarının yazılı abideleri Türk halklarının destanları Türk dünyası ile ilgili monografiler	https://turklib.az/ https://turklib.az/cat1.html https://turklib.az/cat2.htm https://turklib.az/cat3.html
	Yeni yayımlanan kitaplar	https://www.preslib.az/books.html

Azerbaycan Çocuk Kütüphanesi	Çocuk kitapları	http://clb.az/a_d2136.html
	Sesli masal ve hikâyeler	http://clb.az/audio-nallar-hekaylr-eirlr_k22.html
TURUZ	Azerbaycan edebiyatının çeşitli örnekleri, yazma eserler vs.	https://turuz.com/
İran Millî Kütüphanesi	Azerbaycan edebiyatı örneklerinin elyazmaları	http://dl.nlai.ir/ui/forms/index.aspx
İran Meclis Kütüphanesi	Azerbaycan edebiyatı örneklerinin elyazmaları	http://dlib.ical.ir/faces/home.jspx
Azerbaycan	Azerbaycan tarihi, medeniyeti, filmleri, çizgi filmleri vs.	https://azerbaijan.az/related-information/254 http://www.azerbaijans.com/index_tr.html
Azerbaycan Millî Bilimler Akademisi	Folklor, Dilcilik, Edebiyat, Elyazmaları Enstitüsünün yayınları	www.folklor.az http://www.dilcilik.az http://literature.az http://www.manuscript.az/index.php?do=static&page=klassik
Azerbaycan Yazarlar Birliği	Çağdaş edebiyatla ilgili makaleler, haberler vs.	http://www.azyb.az/ https://www.ayb.az/
	Ulduz dergisi *Azərbaycan* dergisi *Qobustan* dergisi *Literaturnıy Azerbayjan* dergisi	http://www.azyb.az/index.php/journal/index/2; http://www.azyb.az/index.php/journal/index/1; http://www.azyb.az/index.php/journal/index/3; http://www.azyb.az/index.php/journal/index/4.
Azerbaycan Cumhuriyeti Tercüme Merkezi	Dijital Kütüphanesi	http://aztc.gov.az/uploads/books/online/Antologiyapdf/index.html#p=1
Ali Attestasiya Komisyonu (YÖK)	Doktora tezlerinin özetleri	http://www.aak.gov.az/avtoreferat?full_name=&degree=0&science=9&code=0&p_name=0&table_id_length=50
Dergiler	*Türkologiya* dergisi *Hazar* dergisi *Hazar Beşeri ve Sosyal Bilimler Dergisi*	https://www.turkologiya.org/index.html http://xezerjurnali.az/az/articles https://jhss-khazar.org/about-journal/
Gazete ve edebiyat siteleri	Edebiyat Gazetesi 525-ci gazet Aydın Yol Kulis.az	http://edebiyyatqazeti.az/ https://525.az/?name=category&nov=edebiyyat http://aydinyol.az/home/2/Ana-sehife https://kulis.az/

Tabloyu gözden geçirdiğimiz zaman Türkiye'de Azerbaycan Türkçesi ve edebiyatı eğitimi için gereken dijital kaynak ve malzemelerin akademisyen, araştırmacı ve öğrencilerin ihtiyaçlarını giderecek durumda olduğu malum oluyor.

Sonuç olarak ÇTLE bölümlerinde okutulan Azerbaycan Türkçesi dersinin araç gereçleri olarak kullanılacak geniş bir dijital havuzu oluşturmaya çalıştık. Bu havuzu kaynak olarak kullanmakla hem Azerbaycan Türkçesini nitelikli bir şekilde öğrenmek aynı zamanda Azerbaycan şair ve yazarlarının eserlerini tek tek gözden geçirmek, alanda akademik araştırma yapmak, çağdaş Azerbaycan edebiyatının güncel durumunu izlemek mümkündür.

Kaynakça

Abdullayev, B. (2013a). *Klassik Azərbaycan ədəbiyyatında işlənən ərəb və fars sözləri lüğəti*: 2 cilddə. I cild. Bakı: Şərq-Qərb.

Abdullayev, B. (2013b). *Klassik Azərbaycan ədəbiyyatında işlənən ərəb və fars sözləri lüğəti.* 2 cilddə. I. cild. Bakı: Şərq-Qərb.

Afzali, Mehdi (2008). "Karma Kütüphane: Dijital ve Geleneksel Kütüphanelerin Odak Noktası". *Türk Kütüphaneciliği* 22/3, 266-278.

Akdoğan, Y. (1999). *Azerbaycan Türkçesinden Türkiye Türkçesine Büyük Sözlük*. İstanbul: Beşir Kitabevi.

Akdoğan, Y. (2000). *Türkiye Türkçesinden Azerbaycan Türkçesine Büyük Sözlük.* İstanbul: Deniz Kitabevi.

Akpınar, Y. (1994). *Azerî Edebiyatı Araştırmaları*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Akpınar, Y. ve Ağca, F. (2018). *Çağdaş Türk Edebiyatları – I.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Altaylı, S. (1994). *Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü-I.* İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Altaylı, S. (1994). *Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü-II.* İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Baytok, A. (2018). "Türk Lehçeleri Konuşurlarına Lehçe Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri". *Uluslararası Orta Asya Sempozyumu Bildirileri.* Bişkek. 884-897.

Buran, A. ve Alkaya, E. (2007). *Çağdaş Türk Lehçeleri.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Çağatay, Saadet (1963), *Türk Lehçeleri Örnekleri – I*. Ankara: DTCF Yayınları.

Əlizadə, S. (1993). Əski Azərbaycan Yazısı. Bakı: Baki Universiteti.

Komisyon, (2007). *Türk Lehçeleri Grameri*. (Editör: A. B. Ercilasun) Ankara: Akçağ Yayınları.

Həbibli, R. (2007). *Azərbaycan dili.* Ali məktəblərdə xarici tələbələr üzrə hazırlıq kursu üçün dərslik. Bakı, MSV Nəşr.

Mirzəyev, K. (2018). *Azərbaycan dili* (əcnəbi tələbələr üçün dərslik). Almatı: Qaz MPU.

Musalı, V. (2019). "Türkiye'de Azerbaycan Türkçesi ve Edebiyatının Eğitimi ve Öğretimi: Tarihçe, Sorunlar ve Öneriler". *100. yılında Azerbaycan Cumhuriyeti Uluslararası Kongresi Bildirileri.* Eskişehir. 271-280.

Musalı, V. (2020). "Pandemiya dönəmi: elmi fəaliyyət və elektron kitabxanalar". 525-ci qəzet, 8 Aralık. https://525.az/news/157291-pandemiya-donemi-elmi-fealiyyet-ve-elektron-kitabxanalar erişim tarihi: 21.12.2020

Musalı, V. (2020). Klassik Azərbaycan ədəbiyyatının elektron qaynaqları". *Klassik Azərbaycan ədəbiyyatı və İncəsənətinin milli özünütəsdiqdə və Mərkəzi Asyadakı mədəni tərəqqidə yeri Beynəlxalq elmə konfransın materialları.* Bakı. 119-121.

Nəhmədov, Ə. və Bağırova, L. (1992). Azərbaycanca – Rusca – Türkcə danışıq kitabçası. Bakı: Azərnəşr.

Rəhimova, G. H. vd. (2016a). *Azərbaycan Dili* (əcnəbi vətəndaşlar üçün). Bakı, Azərbaycan Beynəlxalq Təhsil Mərkəzi. 2016.

Rəhimova, G. H. vd. (2016b). *Azərbaycan Dili. İş dəftəri.* Bakı, Azərbaycan Beynəlxalq Təhsil Mərkəzi. 2016.

Rzayeva, N. E. (2018) vd. *Azərbaycan ədəbiyyatı*. Xarici tələbələrin hazırlıq kursu üçün dərs vəsaiti. Bakı: Elm.

Şahan Güney, F. (2012). "Çağdaş Türk Lehçelerinin Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri". *IV. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildirileri*, II. Cilt, Ankara, 55-62.

Genel Ağ (İnternet) Kaynakçası

http://turklehceleri.humanity.ankara.edu.tr/ erişim tarihi: 18.12.2020

http://bbs.ankara.edu.tr/Ders_Plani.aspx?bno=1607&bot=204 erişim tarihi: 21.12.2020

https://yokatlas.yok.gov.tr/netler-tablo.php?b=10037 erişim tarihi: 29.12.2020

http://anl.az/new/az/new-books/16-Yeni-kitablar erişim tarihi: 19.12.2020

http://ek.anl.az/search/query?theme=e-kataloq erişim tarihi:19.12.2020

http://anl.az/new/az/pages/60 erişim tarihi: 19.12.2020

http://anl.az/el/latin_qrafikasi/list.php erişim tarihi: 19.12.2020

http://anl.az/audio-books.php erişim tarihi: 19.12.2020

http://anl.az/el/musiqi_kitabxanasi/ fonoteka/az_xalq_musiqisi.php erişim tarihi:19.12.2020

https://www.preslib.az/eprojects.html erişim tarihi:15.12.2020

https://khojaly.preslib.az/ erişim tarihi:15.12.2020

https://aggression.preslib.az erişim tarihi:15.12.2020

https://www.armenianvandalism.az/ erişim tarihi: 15.12.2020

https://republic.preslib.az/ erişim tarihi: 15.12.2020
https://genocide.preslib.az/ erişim tarihi: 15.12.2020
https://islamworld.preslib.az/ erişim tarihi: 15.12.2020
https://turklib.az/ erişim tarihi: 13.12.2020
https://turklib.az/cat1.html erişim tarihi: 13.12.2020
https://turklib.az/cat2.htm erişim tarihi: 13.12.2020
https://turklib.az/cat3.html erişim tarihi: 13.12.2020
https://www.preslib.az/books.html erişim tarihi: 13.12.2020
http://clb.az/a_d2136.html erişim tarihi: 12.12.2020
http://clb.az/audio-nallar-hekaylr-eirlr_k22.html erişim tarihi: 12.12.2020
https://turuz.com/ erişim tarihi: 9.12.2020
http://dl.nlai.ir/ui/forms/index.aspx erişim tarihi: 10.12.2020
http://dlib.ical.ir/faces/home.jspx erişim tarihi: 10.12.2020
https://azerbaijan.az/related-information/254 erişim tarihi: 8.12.2020
http://www.azerbaijans.com/index_tr.html erişim tarihi: 8.12.2020
www.folklor.az erişim tarihi: 5.12.2020
http://www.dilcilik.az erişim tarihi: 5.12.2020
http://literature.az erişim tarihi: 5.12.2020
http://www.manuscript.az/index.php?do=static&page=klassik erişim tarihi: 5.12.2020
http://www.azyb.az/ https://www.ayb.az/ erişim tarihi: 3.12.2020
http://www.azyb.az/index.php/journal/index/2 erişim tarihi: 3.12.2020
http://www.azyb.az/index.php/journal/index/1 erişim tarihi: 3.12.2020
http://www.azyb.az/index.php/journal/index/3 erişim tarihi: 3.12.2020
http://www.azyb.az/index.php/journal/index/4 erişim tarihi: 3.12.2020
http://aztc.gov.az/uploads/books/online/Antologiyapdf/index.html#p=1 erişim tarihi: 30.11.2020
http://aak.gov.az/avtoref_to_mudaf/avtoref_after_elm_sahe.php erişim tarihi: 6.11.2020
https://www.turkologiya.org/index.html erişim tarihi: 5.12.2020
http://xezerjurnali.az/az/articles erişim tarihi: 5.12.2020
https://jhss-khazar.org/about-journal/ erişim tarihi: 4.12.2020
http://edebiyyatqazeti.az/ erişim tarihi: 18.11.2020
https://525.az/?name=category&nov=edebiyyat erişim tarihi: 5.12.2020
http://aydinyol.az/home/2/Ana-sehife erişim tarihi: 3.12.2020
https://kulis.az/ erişim tarihi: 2.12.2020

Extended Summary

After the collapse of the Soviet Union, a period of rise in scientific and cultural ties began between Turkey and Azerbaijan, which also manifested itself in higher education. In 1992, by the decision of the Council of Higher Education, the departments of Modern Turkish Dialects and Literature (MTDL) were established in Gazi and Ankara Universities. In subsequent years, MTDL departments began to work in other universities, such as Afyon Kocatepe, Ardahan, Atatürk, Cumhuriyet, Dicle, Fırat, İstanbul, Kastamonu, Kırklareli, Muğla Sıtkı Koçman, Nevşehir, Niğde, Pamukkale, Uşak, Bartın, Erciyes and Ordu. In 2005-2006 academic years, a bachelor's program was opened at the Kafkas University in Kars, which especially provides training in Azerbaijani Turkish language and literature. Thus, after the universities of the Republic of Azerbaijan, the Azerbaijani Turkish language is most intensively taught in the universities of Turkey. In the courses "Modern Turkish Dialects" and "Modern Turkish Literature", which are taught at the faculties of the Turkish language and literature departments in the universities of Turkey, the two-week program of the course is devoted to the Azerbaijani Turkish language. Despite the MTDL departments are relatively young, issues related to the Azerbaijani Turkish language and literature have been discussed in bachelor theses prepared at the departments of Turkish language and literature since the 1930's, as well as in master's and doctoral dissertations.

In many MTDL departments in Turkey, Azerbaijani Turkish language and Azerbaijani literature are taught as compulsory and as optional courses in undergraduate, graduate and doctoral programs. According to the curriculum of the MTDL department of the abovementioned universities, the Azerbaijani Turkish is included in the compulsory courses under "Southwest Turkish Dialects and Literature" branch. In these departments Azerbaijani Turkish starts from the 1st semester and ends in the 4th semester. In addition, the curriculum includes optional courses in Azerbaijani folk literature and modern Azerbaijani literature. In some universities "Translation of Texts from Azerbaijani Turkish - I, II, III" and "Azerbaijani Turkish Oral and Written Expression" courses are optional. In these departments, not only teaching Azerbaijani Turkish and literature is intended, but also political and cultural history, economic and social structure of Azerbaijan is taught from an interdisciplinary perspective, based on historical depth and comparative method.

Resources in this area are essential in order to adequately teach or research Azerbaijani Turkish language and literature, identify and write dissertation topics. Among the most important shortcomings and difficulties here, as an example, we can mention the lack of Azerbaijani Turkish and literary textbooks covering the curricula of universities in Turkey, unawareness of the resources published in Azerbaijan, or the difficulty of accessing to these resources, the inability to follow recently released publications etc.

The article classifies the problems faced by academicians teaching "Azerbaijani Turkish", "Azerbaijani Turkish Text Translation" and "Analysis of Azerbaijani Literature Texts" at the MTDL departments of various universities in Turkey, as well as by the students enrolled in master's and doctoral programs

in Turkey. It is about reading novels, stories and poems in the source language, namely Azerbaijani Turkish, together with solving the identified problems in order to learn Azerbaijani Turkish and literature well. Unfortunately, most students read samples of Azerbaijani literature from anthologies published in Turkey and only follow Turkish editions of stories, novels and other works.

In our study, in order to solve the difficulties faced by researchers and students working in this field in accessing resources, electronic libraries are introduced to meet the information needs felt for the Azerbaijani Turkish and literature, ways of accessing recently published books are shown, and outlines the websites and databases that can be used to access virtual dictionaries, encyclopedias, anthologies, e-books and audio books.

In the article, in order to answer questions in this area and to solve problems, digital resources relating Azerbaijani literature and the Turkish language are classified into the following headings and presented to the attention of researchers: libraries; Government websites; Dictionaries; Magazines; Newspapers and literary sites. The National Library, Presidential Library and Children's Library operating in Azerbaijan have been adapted to the digital age to meet the information needs of readers. These libraries have created their own digital libraries and provide access to electronic form for many printed books and magazines. The databases built by these libraries can also meet the needs of researchers of the Azerbaijani Turkish and literature, and they provide services to access information on 7 days 24 hours basis.

Our study states that it is possible to obtain both general and academic information about Azerbaijan through the websites of many higher education institutions and other government agencies operating in Azerbaijan. By state institutions, we mean ministries, state universities, the Academy of Sciences, the Supreme Attestation Committee, foundations and other institutions operating in Azerbaijan. The websites of these institutions are equipped with digital resources to meet the information needs of experts and researchers in the field of Azerbaijani Turkish and literature. For example, the institutes of Linguistics, Literature, Folklore and Manuscripts, operating under the National Academy of Sciences of Azerbaijan, conducts academic research on the Azerbaijani Turkish, literature and folklore, as well as provides education at the master's and doctoral levels. In this respect, they are among the institutions to be followed by academicians and researchers teaching Azerbaijani Turkish language and literature in Turkey.

To date, bilingual, annotated, dialectological and other dictionaries have been published in Azerbaijan and Turkey. The article indicates from which sites one can get access to the full text of the dictionaries, as well as to the virtual dictionaries of the Azerbaijani Turkish language. Information was also provided on open access journals published in the field of philology in Azerbaijan, and problems in this area were noted. Newspapers and literary sites published in Azerbaijan are also important to keep up with the agenda of the Azeri-Turkish language and contemporary Azeri literature. Thus, in our article, an attempt is made to deal with the problems and difficulties faced in Azerbaijani Turkish and literary education and to solve the key problem, which is one of these problems.